

Professor Mulders: pionier in missie en oecumene

Inleiding

In Oudenbosch herinnert de Professor Mulderslaan ons nog altijd aan de priester mgr. dr. Alphons Mulders. Voor velen een straatnaam. Slechts weinigen zullen weten dat het hier gaat om de eerste hoogleraar in de missiologie van de Katholieke Universiteit te Nijmegen. In die functie heeft hij een grote bijdrage geleverd aan de uitbouw van deze universiteit. Het hoogtepunt van zijn leven lag in de periode van het 'Rijke Roomse Leven', een periode die zich uitstrekte van 1920 tot 1960. Doordat hij op 75-jarige leeftijd zijn autobiografie publiceerde, zijn we goed over zijn diverse werkzaamheden ingelicht.¹ Mulders besteedde veel aandacht aan zijn privé-archief. Hij liet dit omvangrijke archief na aan het Katholiek Documentatiecentrum te Nijmegen.

Johannes Hopstaken, president van het grootseminarie Bovendonk, zit hier centraal rond 1900 te midden van zijn familie. Uiterst rechts staat de jonge Alphons Mulders. Uiterst links zijn oudste zusje Maria en naast heeroom Hopstaken zijn zusje Anna. Links achteraan staat vader Jacobus Mulders en moeder Anna Hopstaken staat rechts van de heeroom. (Regionaal Archief West-Brabant, fotocollectie Oudenbosch)

Afkomst en opvoeding

36

De familie Mulders kwam oorspronkelijk uit Princenhage.² De vader van Alphons, Jacobus Mulders (1853-1931), huwde Anna Elisabeth Hopstaken (1852-1929), een dochter van de voerman Jacobus Adriaensen Hopstaken. Beide families waren zo geworteld in Brabant.³ Mulders' moeder kwam uit een vooraanstaande Oudenbossche familie. Haar tante, Maria Jacoba Hopstaken-Bogaerts (1796-1883), maakte in 1872 de stichting van het Sint Elisabethgesticht, een ziekenhuis annex bejaardenhuis, te Oudenbosch mogelijk.⁴ De broer van zijn moeder, Joannes Jacobus Hopstaken (1850-1921), was van 1894 tot aan zijn overlijden president van het grootseminarie Bovendonk te Hoeven. Zijn moeder had verder geen broers. Zo kon Jacobus Mulders na zijn huwelijk het bedrijf van zijn schoonvader overnemen en werd stalhouder. Het echtpaar kreeg drie kinderen, twee dochters en één zoon. De oudste dochter, Maria Anna Alphonsa (1890-1974), legde in 1914 haar kloostergeloften af bij de zustercongregatie Alles voor Allen (in de volksmond ook wel 'de zusters van de Haagdijk' genoemd). De jongere dochter Anna Maria Alphonsa (1896-1979) huwde in 1920 met de Oudenbossche boomkweker Marinus Josephus Gielen (1880-1946). Zij bleven in Oudenbosch wonen. Alphons Johannes Maria (roepnaam Fons) zelf werd op 31 januari 1893 geboren. Het geboortehuis van Mulders stond in de Fenkelstraat, juist naast de Nederlands-hervormde kerk. Mulders herinnerde zich dat de erediensten van protestantse christenen hem al op jonge leeftijd intrigeerden. In zijn autobiografie vertelt hij dat hij hen elke zondag psalmen hoorde zingen.⁵ Mogelijk ligt hier de bron van zijn latere oecumenische interesse.

Links naast de hervormde kerk het geboortehuis van Alphons Mulders in de Fenkelstraat te Oudenbosch omstreeks 1910. In werkelijkheid staat het huis rechts van de kerk. Door een fout is de prentbriefkaart in spiegelbeeld afgedrukt. (Fotocollectie erven Van Aalst).

Alphons Mulders in 1904 bij zijn Eerste H. Communie. (Regionaal Archief West-Brabant, fotocollectie Oudenbosch,)

Alphons doorliep de lagere school in het externaat van de broeders van Saint Louis. Als kind diende hij de Mis in de kapel van het Sint Elisabethgesticht, niet in de parochiekerk, waar hij wel zijn Eerste Heilige Communie deed.⁶ De parochiekerk werd bediend door cisterciënzers van Bornem.

Kort na deze plechtigheid ging hij naar het internaat van de broeders van Saint Louis. Daar kon hij alvast wennen aan het seminarieritme. Overigens was het gebruikelijk om alvorens naar het kleinseminarie te gaan enkele jaren door te brengen op een internaat. De broeders van Huijbergen en Oudenbosch hadden speciale klassen waar leerlingen die roeping tot het priesterschap voelden, werden voorbereid op het toelatingsexamen voor het kleinseminarie. In 1905 ging Mulders daadwerkelijk naar het kleinseminarie Ijpelaar te Ginneken om vervolgens in 1911 naar het grootseminarie Bovendonk te Hoeven te gaan.

Mulders wijdde in zijn autobiografie een korte notitie aan zijn verblijf op het kleinseminarie.⁷ Hij vermeldde enkele docenten, onder wie de drankbestrijder G. Huys, één van de voormannen van de katholieke vereniging voor de drankbestrijding *Sobrietas*. Nergens blijkt uit die herinneringen dat Mulders aan studentenactiviteiten in Ijpelaar heeft deelgenomen. Naar eigen zeggen behaalde hij goede studieresultaten. Op 9 augustus 1911 was hij primus (de eerste) van de Rhetorica, zoals traditiegetrouw het laatste jaar op het kleinseminarie genoemd werd. Bij die gelegenheid hield hij een redevoering in het Latijn, gewijd aan de in 1910 overleden regent J. Michielsens.

Op het grootseminarie Bovendonk ontmoette Mulders zijn heerom J. Hopstaken, die een blijvende invloed op hem heeft uitgeoefend. Hiervan getuigde Mulders op diverse wijzen. In zijn autobiografie wijdde hij een uiterst piëteitsvol hoofdstuk aan zijn heerom.⁸ Daarnaast droeg hij zijn proefschrift aan hem op. Hopstaken geldt als de bouwheer van het huidige Centrum Bovendonk. In het bisdom Breda was hij een uiterst invloedrijk priester. Hij was een belangrijk adviseur van Petrus Leijten, bisschop van 1885 tot 1914, iemand die opviel door zijn collegiale bestuursstijl.⁹ Dat blijkt uit het feit dat Hopstaken diens herderlijke brieven concipieerde. De vroomheid van Hopstaken was geënt op de spiritualiteit van de Franse School. Een priester was in de optiek van deze school een man van gebed. Hij was allereerst een 'alter Christus' die door de bediening van de sacramenten Christus onder de gelovigen tegenwoordig stelde. Hopstaken had een bijzondere devotie voor de heilige Jozef, een devotie die hij op zijn studenten overbracht. Het mag tot de verdiensten van Hopstaken gerekend worden dat de strijd tussen integralisten en modernisten¹⁰, die de katholieke Kerk in het begin van de twintigste eeuw verscheurde, op het grootseminarie Bovendonk nauwelijks gewoed heeft. Het theologisch en filosofisch onderwijs aldaar was gebaseerd op het gedachtegoed van Thomas van Aquino (1225-1274). Het neo-thomisme¹¹ maakte tijdens de tweede helft van de negentiende eeuw en de eerste helft van de twintigste eeuw hernieuwde bloei door.

Op het grootseminarie bleek Mulders een goede student te zijn. In zijn autobiografie schetste hij de verschillende docenten die hem vormden, zoals de dogmaticus dr. Ch. van Dam, de filosoof A. Bouman, de moraaltheoloog J. Laane en P. de Wit, die kerkelijk recht doceerde. Professor Th. Wolters, die zich later als pastoor-deken van Wouw verdienstelijk maakte voor de herbouw van de Lambertuskerk in deze plaats, verzorgde de lessen in de exegese. Opmerkelijk genoeg vermeldde Mulders hem niet. Van Dam was de enige gepromoveerde in dit gezelschap. Hij had filosofie en theologie aan de Minerva te Rome gestudeerd. Antonius Bouman maakte later, als pastoor-deken van Princenhage, naam met zijn *Catechismus symbolicus*. Buiten het curriculum bood het seminarieleven de studenten voldoende mogelijk-

heden zich te ontplooiën. Tijdens Mulders' studententijd begon het verenigingsleven zich te ontwikkelen. Mulders heeft daar zeker een steentje aan bijgedragen. Toen hij in 1911 kwam, bestond er enkel een afdeling van het Kruisverbond, een vereniging die zich verzette tegen het drankmisbruik. Rond 1914 werd een voetbalclub opgericht. Mulders zette in deze jaren zijn eerste schreden op het organisatorisch terrein. Hij werd voorzitter van de Kruisvereniging en bestuurslid van de voetbalclub. Regelmatig bezochten gasten het grootseminarie. Mulders vermeldt in zijn *Levensherinneringen* het bezoek van de redemptorist kardinaal Van Rossum en familieleden van de martelaren van Oeganda in datzelfde jaar. Kardinaal Van Rossum was in die tijd prefect van de Propagande Fide, de Romeinse congregatie die verantwoordelijk was voor het missiewerk van de Kerk.

Van beslissender betekenis voor Mulders' latere loopbaan was de oprichting van de missievereniging St. Franciscus Xaverius. Juist door die vereniging werd de missiologische interesse van de jonge Alphons gewekt. De oprichting van deze vereniging was geen geïsoleerde gebeurtenis, maar moet gezien worden in het licht van de opkomende katholieke missiebeweging.¹² Deze had ook zijn invloed op grootseminaries. In april 1917 kwamen vertegenwoordigers van de grootseminaries van het bisdom 's-Hertogenbosch (Haaren), het aartsbisdom Utrecht (Rijsenburg), het grootseminarie van Roermond en dat van Breda (Bovendonk) bij elkaar om de oprichting van missieverenigingen voor te bereiden. Mulders vertegenwoordigde samen met zijn klasgenoot J. Stams het Bredase grootseminarie. De feitelijke oprichting van St. Franciscus Xaverius vond pas plaats op 1 november 1917, toen Mulders het grootseminarie al verlaten had. Op 2 juni 1917 was hij door bisschop P. Hopmans tot priester gewijd.

Proefschrift

Mulders kreeg na zijn priesterwijding van de bisschop de opdracht om op de universiteit van het Zwitserse Fribourg zijn theologische studies voort te zetten. Bisschop Hopmans, zelf gegradueerd te Leuven, zette zich ervoor in dat in de toekomst alle professoren van het grootseminarie academisch gevormd waren.¹³ Hopmans' politiek was overigens niet onomstreden. In de Kerk was het gevecht tussen integralisten en modernisten nog maar net beslecht en de herinnering aan een vorige doctor in de theologie met wie het 'slecht was afgelopen', was nog levendig.¹⁴ Volgens Anton van Duinkerken meenden sommigen, dat Mulders deze kans had gekregen vanwege zijn verwantschap met zijn heerom de president van Bovendonk Hopstaken.

Behalve Mulders werd ook A. van Raamsdonk naar Fribourg gestuurd. Van Raamsdonk ging er kerkelijk recht studeren en Mulders dogmatiek. De keuze voor Fribourg hing samen met de oorlogssituatie. Zwitserland was immers neutraal. Mulders merkte in zijn *Levensherinneringen* op, dat Van Raamsdonk en hij anders immers naar Rome gedirigeerd waren.¹⁵ De universiteit van Fribourg was destijds jong. Zij was in 1889 als staatsuniversiteit opgericht. Als gevolg van een lobby van katholieke intellectuelen was aan deze staatsuniversiteit een katholieke theologische faculteit verbonden die geleid werd door dominicanen. Deze faculteit genoot al snel een internationale vermaardheid. Mulders woonde in het eveneens door dominicanen geleide convict Albertinum. Zowel het docenten- als studentencorps droegen een internationaal karakter. De Nederlanders hadden een eigen studentenvereniging, die de naam Hollandia gekregen had. Deze gaf een eigen jaarboek uit met bijdragen van leden en oud-leden.¹⁶

Mulders promoveerde op 19 juli 1921 summa cum laude op een proefschrift dat als titel droeg: *La vocation au sacerdoce*. Het werd in 1925 uitgegeven en in 1932 in het Engels vertaald.¹⁷ Dit proefschrift trok internationale aandacht. In het begin van de twintigste eeuw woedde er in Frankrijk een hevige discussie over de aard van de priesterroeping. Sommigen meenden dat de roeping voortkwam uit een onweerstaanbare aandrift van de Heilige Geest. De Franse kanunnik Lahitton keerde zich tegen deze opvatting en verviel in het andere uiterste. Volgens hem was deze innerlijke roepstem niet nodig. Het wezen van de priesterroeping lag in de roeping door de bisschop. De gemoederen liepen zozeer op dat een speciale commissie van kardinalen in 1912 enige klaarheid moest scheppen. Deze commissie was het in de grond met Lahitton eens. De priesterroeping bleek uit de psychologische en godsdienstige geschiktheid van een kandidaat. Mulders betoogde dat de kardinalencommissie niet wilde ontkennen dat de kandidaat ook een roepingservaring moest hebben, die aan de kerkelijke erkenning van deze roeping voorafging. In zijn proefschrift onderzocht Mulders de aard van deze ervaring. Hij kwam tot de slotsom dat een innerlijke aandrang, die zijns inziens een vrucht was van het werk van Gods genade, noodzakelijk voorafging aan de kerkelijke roeping van de zijde van de bisschop. Mulders besteedde in zijn proefschrift ook aandacht aan de secundaire oorzaken, waardoor een roeping tot stand kwam, zoals de invloed van ouders, andere opvoeders en priesters. Mulders stelde tevens dat een geschikte kandidaat over voldoende sociale en intellectuele vaardigheden dient te beschikken en goed gemotiveerd moet zijn.

In theologische kringen kreeg het proefschrift een goed onthaal. De Duitse theoloog Wilhelm Stockens prees het proefschrift vanwege het praktische nut, maar ook voor de grondige kennis van de literatuur die Mulders tentoonspreide.¹⁸ Alleen vond Stockens het jammer, dat Mulders alleen maar uit Franse bronnen geput had en de Duitse literatuur niet benut had. Positief was ook dat Mulders' werk als een gedurfde dissertatie beschouwd werd, waarschijnlijk vanwege de vrijmoedigheid waarmee hij de problematiek behandeld had.¹⁹ Mulders zelf zag zijn proefschrift als een voorbereiding op de taak die hem op het grootseminarie wachtte.²⁰

Professor in Bovendonk

Mgr. Hopmans benoemde Alphons Mulders meteen na zijn terugkeer uit Fribourg in 1925 tot docent op het grootseminarie te Hoeven. Toch lag dit niet geheel voor de hand. In zijn *Levensherinneringen* schreef hij, dat bisschop Hopmans aanvankelijk van plan geweest was hem tot secretaris van het bisdom te benoemen. Zijn oom, president Hopstaken, voorkwam dit door de bisschop op een klasgenoot van Mulders, namelijk Jos Baeten, te attenderen. Deze werd op 21 augustus 1921 tot secretaris benoemd.²¹ Mulders zelf volgde professor Damen op en werd belast met het onderricht in de moraaltheologie. Dit vak gaf hij overigens maar één jaar. In 1922 kon Mulders zich, door de benoeming van professor A. Bouman tot pastoor van Princenhage, aan zijn eigenlijke vak de dogmatiek wijden. Hij combineerde dit met de kerkgeschiedenis. In 1930 benoemde bisschop Hopmans Mulders tot geestelijk directeur van het seminarie. Hij werd belast met de begeleiding van het geestelijk leven van de studenten.

Mulders beschouwde later zijn professoraat aan het grootseminarie als de gelukkigste periode van zijn leven.²² Hij voerde verschillende vernieuwingen door. Zo introduceerde hij voor dogmatiek het handboek van Tanquerey²³ en voor kerkgeschiedenis het handboek van De Jong.²⁴ Mulders gebruikte de eerste jaren van zijn profes-

Van 1925 tot 1930 was Alphons Mulders verbonden aan het seminarie Bovendonk te Hoeven. Dagelijks passeerde hij dit in 1904 door paus Pius X geschonken gebrandschilderd raam met van links naar rechts afbeeldingen van de Bredase bisschop mgr. P. Leijten, professor in het kerkelijk recht A. Resemans, paus Pius X in het midden. Vervolgens wordt, steunend op een passer, architect Pierre Cuypers afgebeeld en geheel rechts de president van het seminarie J. Hopstaken, de heeroom van Alphons Mulders. (Uit: *Bovendonk. Van uithof tot seminarie*, 90)

soraat nog het handboek van Albers.²⁵ Mulders was intussen zelf begonnen met de samenstelling van een eigen handboek. Toen zijn collega van het aartsbisdom en latere aartsbisschop van Utrecht J. de Jong hem een exemplaar van zijn eigen handboek toezond, zag Mulders van de publicatie van een eigen handboek af. Hij gebruikte het zijne enkel nog als grondslag voor zijn lessen.²⁶ Dit voorval tekent wel het isolement waarin seminarieprofessoren werkten.

Bij de studenten viel zijn onderwijs in goede aarde. Dat kwam onder meer, doordat Mulders opmerkelijk veel aandacht had voor de historische context van theologische ontwikkelingen. Van Duinkerken merkte op, dat Mulders de vele afwijkende meningen, die Tanqueray opsomde, steeds uitvoerig besprak en liet zien in welke historische omstandigheden deze opinies ontstaan waren.²⁷ Hij plaatste ook de tegenkrachten in historisch perspectief. Daardoor waren, aldus Van Duinkerken, de lessen van Mulders ongemeen boeiend en prikkelden ze de lust tot zelfstudie. Hij vermeldde tevens, dat zijn studenten Alphons Mulders na afloop van zijn eerste college in de kerkgeschiedenis spontaan applaudisseerden. Dit was in de geschiedenis van het grootseminarie nog nooit voorgekomen. Dellepoort vermeldde dat de lessen in de kerkgeschiedenis hem meer boeiden dan Mulders' colleges in de dogmatiek, uitgezonderd de Marialogie.²⁸ Hij merkte tevens op dat Mulders de Kerk voor hem tot iets levends maakte, tot iets goddelijks in de vergankelijke tijd geworpen. 'Mulders kon zo heerlijk uitweiden over menselijke gebreken in de Kerk, door heel veel kleine verhaaltjes, dat het relativerend werkte op je historisch inzicht, en "verabsoluterend" op je geloof'.²⁹ Als begeleider van studenten genoot Mulders veel waardering, vooral vanwege zijn nuchterheid.³⁰

Als docent verwierf hij zich ook verdiensten door de professorenbibliotheek van het grootseminarie open te stellen voor studenten, zodat ze, aldus Van Duinkerken, werd waar ze oorspronkelijk voor bedoeld was: een huisbibliotheek voor een instelling van hoger onderwijs.

Mulders was ook buiten zijn officiële onderwijsopdracht bijzonder actief. Het geheim hiervan lag in zijn sterke discipline. Zelf vertelde hij dat hij 's middags de theepauze altijd aan zich liet voorbijgaan. De koffiepauze was toen nog onbekend.³¹ Hij was een veelgevraagd spreker. Hij hield verschillende voordrachten die hem buiten de grenzen van het bisdom brachten. Zo sprak hij op het Internationaal

Eucharistisch Congres te Amsterdam (1924) en op de Nederlandse Katholiekendagen te 's-Gravenhage (1925) en Maastricht (1928).³² In 's-Gravenhage sprak hij over de beschavingsarbeid van de kloosterlingen. Deze lezing vond plaats in de dierentuin. Van Duinkerken vertelde hoe om de tien minuten een olifant met een groepje kinderen op de rug het raam passeerde. Mulders ging onverstoort door en bleef zijn gehoor boeien. "Wij" wonnen de wedstrijd," schreef Van Duinkerken triomfantelijk.³³

Ook werkte Mulders mee aan diverse bladen, zoals het dagblad *De Maasbode* en het theologische tijdschrift *Nederlandse Katholieke Stemmen*. Dit was een pastoraal tijdschrift dat in 1900 was opgericht door dr. A.C.M. Schaepman, president van Rijsenburg, het grootseminarie van het aartsbisdom Utrecht en de redemptoristen. Het was een invloedrijk priesterijdschrift dat tot aan de jaren zestig een voorzichtigte pastorale koers vaarde.³⁴ Hij publiceerde ook enkele boeken, zoals *Van den eenen God*.³⁵ Dit boek verscheen in een reeks *Leerboeken der dogmatiek* verzorgd door professoren van diverse grootseminaries. Door tijdgenoten werd het bijzonder gewaardeerd. Later verscheen van zijn hand een traktaat over de Marialogie.³⁶ Samen met zijn collega's A. van Raamsdonk en W. Koenraadt herzag Mulders de *Verklaring van den catechismus der Nederlandsche bisdommen* van P. Potters, van 1877 tot 1892 professor op het grootseminarie Bovendonk en daarna tot zijn overlijden in 1921 pastoor van de Maria Hemelvaartparochie te Breda.³⁷

Een oecumenisch pionier

De eerste tekenen van Mulders' oecumenische belangstelling werden al vroeg zichtbaar. Hij werd in 1927 door de redactie van de *Nederlandse Katholieke Stemmen* vooral gevraagd werken van protestantse theologen te recenseren. Mulders raakte geïnvolveerd in de beginnende oecumenische beweging. Hij was betrokken bij de oprichting van het Apostolaat der Hereniging, een vereniging die zich bezighield met de eenwording tussen de rooms-katholieke en orthodoxe kerk. Deze vereniging organiseerde in 1929 een congres te Breda. Hier hield Mulders de openingstoespraak over de universele Kerk.³⁸ Hij werd in 1928 lid van het hoofdbestuur van de Apogetische Vereniging Petrus Canisius. Hiervan was hij van 1934 tot 1941 voorzitter. Hij speelde in deze vereniging geen dominante rol. Ook op plaatselijk niveau liet Mulders zich niet onberoerd. Op verzoek van het Herenigingscomité te Breda hield Mulders een lezingencyclus over dit onderwerp. Die werd gebundeld in *Naar kerkelijke eenheid*.³⁹ Dit boek vormde een oriënterende inleiding in de toenmalige oecumenische beweging. Mulders had een open oog voor het eenheidsstreven onder de protestanten. Hij besprak uitvoerig de Wereldconferentie voor praktisch Christendom te Stockholm (1925) en de Wereldconferentie voor de eenheid in geloof en kerkinrichting te Lausanne (1927)⁴⁰, mijlpalen in de oecumenische beweging van de jaren twintig. Mulders beoordeelde deze bewegingen vanuit een duidelijk rooms-katholiek standpunt. Voor Mulders lag het doel van de oecumenische beweging in het bereiken van een eenheid in geloof, eredienst en bestuur.⁴¹ Dit blijkt uit zijn visie op de uitkomsten van de conferentie te Stockholm. De wereldconferentie van Stockholm had in haar slotzitting een boodschap uitgezonden over enige praktische punten. Volgens Mulders had deze conferentie het voordeel dat er een duidelijk realiseerbaar doel werd nagestreefd. Hiertegenover stond het nadeel dat samenwerking op praktische punten niet mogelijk bleef zonder overeenstemming op theoretische grondslag. 'De Kerk mag, bij alle liefdevolle toenadering, haar leerstellig standpunt niet prijsgeven,' schreef hij in zijn inleiding. Hij concludeerde dat een eenheid in geloof tus-

sen de diverse christelijke kerken nog niet tot stand was gekomen. Mulders meende dat de eenwording tussen katholieke en orthodoxe christenen de meeste kans van slagen had, maar tekende hierbij aan, dat men de praktische problemen niet mocht onderschatten. Hij refereerde aan de bestaande scheiding der eeuwen, de versnippering van de orthodoxie in verschillende kerkjes, de vereenzelviging van godsdienst met ritus en nationaliteit en hun gebrekkig begrip omtrent het geloof.⁴² Dit is een oordeel dat nog steeds weinig van zijn geldingskracht verloren heeft. Bij de afgescheidenen in het Westen waren de tegenstellingen op dogmatisch gebied nog groter, zodat ze, volgens Mulders, nog ver verwijderd waren van de ware godsdiensteenheid in geloof, eredienst en bestuur. Het boek besluit met een vertaling van de encyciek van Pius XI *Mortalium animos* (6 januari 1928) en het motu proprio *Quod maxime* (30 september 1928). Deze vertalingen waren van de hand van zijn student-assistent avant la lettre J. Dellepoort.⁴³ Mulders vermeldde met enige trots dat de latere oecumenicus prof. dr. W.H. van de Pol op Mulders' zeventigste verjaardag nog aan dit boek herinnerde met een opdracht in zijn boek *Het Anglicanisme in oecumenisch perspectief*.

Het merendeel van zijn wetenschappelijk werk als professor aan het grootseminarie is niet gepubliceerd. We weten dat Mulders een studie heeft gemaakt van de rol, die kardinaal Franckenberg tijdens de Franse Tijd in het Bredase bisdom had gespeeld.⁴⁴ Mulders is zeker van plan geweest de geschiedenis van het grootseminarie te schrijven, ware het niet dat hij benoemd werd tot professor in de missiologie in Nijmegen en dat als gevolg van oorlogshandelingen al het materiaal dat hij verzameld had, verloren ging.⁴⁵

Naast deze studieuze arbeid was Mulders moderator van de missiologische vereniging St. Franciscus Xaverius. Als zodanig leidde hij een kleine studiekring. Deze studiekring publiceerde in 1924 *De missie in wezen en ontwikkeling* onder redactie van de studenten A. van den Donk, A. Vermeulen en J. Vermeulen.⁴⁶ A. Mulders tekende voor het voorwoord. Volgens J. Vermeulen had Mulders zijn latere benoeming tot hoogleraar in de missiologie aan dit voorwoord te danken. In 1930 benoemde de Radboudstichting hem tot lector in de missiologie aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. Hij combineerde deze functie zes jaar lang met zijn professoraat in Hoeven. In 1936 werd Mulders hoogleraar in de missiologie en Oosterse theologie. Hij nam op de voor hem typerende wijze afscheid van het grootseminarie Bovendonk. Hij besloot zijn laatste les met een afscheidwoord: 'Met even veel enthousiasme als waarmee ik nu, ruim veertien jaar geleden, op deze plaats, mijn boeken opensloeg, met even weinig enthousiasme sluit ik ze thans.' Hij voegde de daad bij het woord. Op het moment dat de toespraak afgelopen was en hij klaar was met de stof, sloeg de klok.⁴⁷ Mulders sloot de gelukkigste tijd van zijn leven af. Hij had bijzonder veel genoegen beleefd aan het samenzijn met gelijkgezinde collega's en aan de vorming van toekomstige priesters.⁴⁸

Professor in Nijmegen

De leerstoel aan de Katholieke Universiteit werd bekostigd door de Priestermissiebond. Deze stond rechtstreeks onder leiding van de Nederlandse bisschoppen en coördineerde de Nederlandse missieactie. Zijn voornaamste doel was de bevordering van het missiebewustzijn onder priesters en gelovigen. Daartoe gaf de bond voorlichting onder zijn leden, organiseerde cursussen en gaf vanaf de oprichting in 1919 het tijdschrift *Het Missiewerk* uit.⁴⁹ In zijn doelstelling paste ook de oprichting van een ordinariaat in de missiologie aan de Katholieke Universiteit. Dit ging niet zonder slag of stoot. Hierbij speelden financiële redenen een belang-

rijke rol. Het belang van het vak werd op de universiteit zeker erkend. Al in 1920 had de Commissie van Voorlichting van de universiteit de missiologie genoemd als een vakgebied dat in de toekomst van de universiteit aandacht verdiende.⁵⁰

Hiermee sloot deze commissie aan bij het apostolisch schrijven van paus Benedictus XV *Maximum illud* (30 november 1919). In dit schrijven stimuleerde hij de oprichting van een leerstoel aan het Urbanianum, de universiteit van de Propaganda Fide te Rome. Tot dan toe beperkte de wetenschappelijke beoefening van de missiologie zich tot het Duitse taalgebied, waar Josef Schmidlin dit vak vanaf 1910 te Münster doceerde. In 1919 kwamen er inderdaad missiologische leerstoelen tot stand aan het Urbanianum en de universiteit van München. Op het Institute Catholique en de Katholieke Universiteit van Leuven werden respectievelijk vanaf 1923 en 1927 enige missiologische colleges gegeven. Kort na de benoeming van Mulders volgden nog leerstoelen aan het Gregorianum te Rome en de universiteiten van Ottawa en Wenen. Verschillende ordes en congregaties verzorgden missiologische scholing voor hun leden.

Het vakgebied was omvangrijk. De theologische faculteit van Nijmegen sprak in een brief aan het college van curatoren van een 'ware encyclopedie'.⁵¹ Het vakgebied omvatte de kerkelijke leer, de geschiedenis en de methoden van de missieleer als subdisciplines.

De faculteit waaraan Mulders ging doceren, had destijds een beperkte omvang. In 1930 telde deze 41 studenten, voor het merendeel leden van kleinere ordes en congregaties. Voor hen was de faculteit een vervolgstudie na het grootseminarie. Zij studeerden drie jaar aan de faculteit. Het laatste jaar besteedden zij aan hun specialisatie. Daarnaast studeerden er dertien studenten aan de Theologisch-Maatschappelijke afdeling, bedoeld om leken theologie te laten studeren. Winkeler karakteriseerde de faculteit in die dagen als een bloedarm geval. Hij merkte op dat de colleges van Mulders zich in de belangstelling van studenten mochten verheugen. Met de missiologie kreeg de faculteit weliswaar geen extra studenten maar

Vooranzicht van de in de jaren dertig van de vorige eeuw gebouwde aula van de Katholieke Universiteit Nijmegen, z.jr. (Katholiek Documentatie Centrum, Nijmegen).

Voorgevel van het St. Elisabethgesticht in Oudenbosch omstreeks 1910.
(Fotocollectie Heemkundige Kring Br. Christofoor, Oudenbosch)

wel toehoorders voor de éénjarige cursus in het laatste jaar.⁵² Tot 1938 volgden jaarlijks meer dan tien studenten de colleges van Mulders.⁵³

Op 3 oktober 1930 (de feestdag van Theresia van Lisieux, de patrones van de missies) hield Mulders zijn inaugurale rede onder de titel *Kerk en missie in theologische en historische belichting*. Mulders zocht in deze rede naar het fundament van de missieplicht. Hij koos voor zowel een theologische als historische benadering. Mulders betoogde dat de Kerk geheel de aarde moest omspannen. Christus heeft de Kerk de macht en de volmacht gegeven om de mensen te onderwijzen. Daarom verzette de pasbenoemde lector zich principieel tegen een nauwe band tussen de Kerk en de koloniale machten. Zij mag 'den door God verordenden veroveringstocht' niet staken, alvorens zij over het hele aardrijk verspreid is.⁵⁴ In dezelfde redevoering betoogde hij dat het geestelijk imperialisme tot haar wezen behoort. In het historische deel van de rede liet hij zien, dat de Kerk altijd missionair is geweest. Mulders beoefende de geschiedenis niet uit menselijke nieuwsgierigheid. De geschiedwetenschap diende bij hem de geloofsverdediging. Volgens hem overtuigt zij ons ervan, dat Christus de Kerk op bovennatuurlijke wijze heeft bijgestaan.⁵⁵ Mulders verzorgde die eerste jaren elke maandagmiddag twee colleges: een in de missietheologie en een in de missiegeschiedenis. In het eerste behandelde hij bijbelse grondslagen van de missie, de missieleer bij de kerkvaders en theologische vraagstukken in verband met de missie. In de missiegeschiedkundige colleges schonk Mulders aandacht aan de missiegeschiedenis van de koloniën, de missiegeschiedenis van de Oudheid en de Middeleeuwen, maar ook aan de geschiedenis en de methode van de protestantse zending.

In 1936 werd de leeropdracht van Mulders uitgebreid met de Oosterse theologie. Deze uitbreiding werd niet alleen door de St. Radboudstichting, de inrichtende overheid betaald, maar door het Apostolaat van de Hereniging, waarvan Mulders vanaf de oprichting in 1927 bestuurslid was.⁵⁶ De oprichting van deze leerstoel was mede het gevolg van pauselijke directieven. Pius XI stimuleerde in de encyciek *Rerum orientalium* (1928) de studie van de Oosterse Kerken.⁵⁷ Vier jaar later, in 1932, werd de apostolische constitutie *Deus scientiarum Dominus* van kracht.⁵⁸ In deze constitutie werd vereist dat aan een theologische faculteit een leerstoel in de Oosterse theologie verbonden werd. De bisschoppen richtten zich vervolgens tot het Apostolaat van de Hereniging om de oprichting van deze leerstoel mogelijk te maken. Het Apostolaat nam contact op met de St. Radboudstichting en stelde 2000 gulden beschikbaar voor deze leerstoel. Toen in de persoon van Mulders een geschikte kandidaat gevonden was om deze leerstoel te bezetten, kon hij opgericht worden.⁵⁹ Om zich op deze tweede leeropdracht voor te bereiden ondernam Mulders in 1936 een studiereis naar Rome om zich daar te oriënteren omtrent de methode volgens welke de hoogleraren aldaar doceerden.

Of dit niet genoeg was, kreeg Mulders in 1939, als gevolg van een reorganisatie van de theologische faculteit, ook een leeropdracht in de fundamentele theologie. Overigens lag in Mulders' onderzoek het zwaartepunt niet bij deze laatste twee vakken. In zijn uitgebreide bibliografie vinden we slechts drie artikelen die betrekking hebben op het Oosters christendom.⁶⁰ Wel was hij jarenlang, van 1937 tot en met 1951, voorzitter van de Oosterse studiedagen van dit apostolaat. Doordat het Apostolaat der Hereniging in 1947 een groot bedrag aan de St. Radboudstichting ter beschikking stelde ter bevordering van de uitoefening der Oosterse kerkelijke wetenschappen aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen, kon in 1948 de capucijn Zacharias Anthonisse benoemd worden voor de geschiedenis van het christelijk Oosten en het Oosters kerkelijk recht. Mulders bleef Oosterse theologie, missiologie en fundamentele theologie doceren tot zijn emeritaat in 1963.

In zijn inaugurale rede *Missiologie en Oosterse theologie*, op 12 oktober 1936 uitgesproken, nodigde Mulders zijn toehoorders uit tot een verkenningstocht door beide vakgebieden. Hij behandelde beide vakgebieden afzonderlijk en deed, opmerkelijk genoeg, geen poging beide met elkaar te verbinden.

Als hoogleraar heeft Mulders niet stilgezeten. Zijn bibliografie telt in de periode 1930 tot 1963 maar liefst 195 nummers. Hieronder zijn veel boekrecensies en kleinere artikelen. Jaarlijks vervaardigde hij voor *Het Missiewerk* een bibliografie en vanaf 1951 stelde hij voor dit tijdschrift een overzicht van de Romeinse beslissingen met betrekking tot de missie samen. Hij bleef zijn oecumenische interesse trouw. In de bibliografie van dit wetenschappelijk theologisch tijdschrift nam Mulders een rubriek op met de protestantse missiologische literatuur. Hij publiceerde ook enkele standaardwerken. We noemen *De Inleiding tot de missiewetenschap* (1937 en 1950), *De missie in tropisch Nederland* (1940) over de missie in Indonesië, *Missiegeschiedenis* (1956) en *Missiologisch bestek; inleiding tot de katholieke missiewetenschap* (1962). De missiegeschiedenis is in het Duits vertaald en wordt internationaal gewaardeerd. Zelf heeft hij nooit missielanden bezocht. Zo is zijn missiegeschiedenis van Indonesië uitsluitend gebaseerd op secundaire literatuur. Later is hij van plan geweest om zijn missiegeschiedenis van Indonesië grondig te bewerken, maar toen hij vernam dat een in Indonesië werkzame missionaris van plan was zelf een missiegeschiedenis van dit land uit te geven, heeft hij hiervan afgezien.⁶¹

Alphons Mulders als rector magnificus van de Katholieke Universiteit Nijmegen
in 1946-1947.

(Foto Grijpink, Nijmegen, Regionaal Archief West-Brabant, fotocollectie Oudenbosch).

Buiten zijn werk aan de universiteit bekleedde hij diverse andere functies. Verschillende daarvan zijn reeds ter sprake gekomen. Een volledige overzicht is te vinden in zijn autobiografie.⁶² We beperken ons hier tot de belangrijkste. De Priestermissiebond benoemde hem in 1930 tot hoofdredacteur van zijn wetenschappelijke periodiek *Het Missiewerk*. Mulders bekleedde deze functie tot 1970. Mulders was de grondlegger van de Nederlandse Missiologische Week, die van 1939 tot 1965 om de twee jaar gehouden werd. De doelstelling van deze week was de Nederlandse katholieken te interesseren voor de missie. In 1937 trad Mulders toe tot het bestuur van de Actie voor God. Deze functie vloeide voort uit zijn voorzitterschap van de Apogetische Vereniging Petrus Canisius. De Actie voor God had tot doel voor alle Nederlanders het Godsgeloof te maken tot de allesbeheersende werkelijkheid van hun dagelijks leven in al zijn uitingen. Deze Actie voor God bestreed uitdrukkelijk stromingen als het atheïsme en Leninisme.⁶³ Sommige leden van deze beweging hadden contacten met de Duitse jezuïet F. Muckermann. Hij was een van de felste tegenstanders van het nazi-regime en had ook relaties in Nederland. Eind juni 1940 arresteerde de Gestapo verschillende Nijmeegse hoogleraren als G. Brom, J. Hoogveld en R. Regout op verdenking van contacten met Muckermann. Robert Regout overleefde de gevangenschap niet. Hij werd weggevoerd en stierf op 28 december 1942 in Dachau. Ook Mulders werd verdacht. Op 28 juni 1940 werd Mulders gearresteerd. Hij kon bij zijn arrestatie slechts gissen naar de motieven waarom men hem gevangen had genomen. Zo had hij in 1939 gehoor gegeven aan een oproep van de Congregatie voor Seminarieën en Universiteiten om de studenten in te lichten over de bezwaren tegen het nationaal-socialisme. Een reden voor zijn gevangenschap werd aanvankelijk niet gegeven. Later bleek dat Brom, Hoogveld en hij gearresteerd waren, omdat zij het streven van Duitse emigranten, die in Nederland hun 'Hoch- und Landesverräterische Umtriebe' tegen het Derde Rijk voortzetten, gesteund zouden hebben. Bij zijn laatste verhoor legde men hem inderdaad een papier voor met het ontwerp voor een paar studiedagen waarop de naam Muckermann voorkwam. Mulders heeft slechts een korte tijd gevangen gezeten, want op 2 augustus 1940 werd hij vrijgelaten. De Duitsers legden hem een boete op. Om de betaling te vergemakkelijken namen zij enige boeken in beslag. In zijn autobiografie is Mulders overigens vrij kort over deze episode.⁶⁴

Directeur van het Missiologisch Instituut

De oorlog had ook een onbedoeld gevolg. Doordat pasgewijde missionarissen niet naar hun missieland konden vertrekken, moesten er voor hen voorzieningen geschapen worden. De president van het Roermondse grootseminarie, dr. F. Feron, nam hiertoe het initiatief in een artikel in het Roermondse bisdomblad *Stella Duce*. Naar aanleiding van dit artikel riep father dr. J. Thoonen van de Mill-Hill Fathers in maart 1941 de provinciaals van de missionerende ordes en congregaties bijeen om te komen tot de inrichting van een cursus voor pasgewijde missionarissen. Zij wisten geld bij elkaar te brengen om een dergelijke cursus te bekostigen. Het bestuur lag bij een curatorium en de leiding bij een directorium. Mulders werd benoemd tot penningmeester van het curatorium, dat voorgezeten werd door dr. Feron. Tijdens de oorlog werden drie cursussen georganiseerd. De deelname was groot, telkens meer dan 100 studenten.

Al in 1944 besprak het curatorium de mogelijkheid, de wenselijkheid en de organi-

satie van een instituut dat blijvend de vorming van hertoe geselecteerde missionarissen ter hand zou nemen. Het besloot toen nog niet tot de oprichting van een dergelijk instituut over te gaan, maar te wachten tot een gunstiger moment. Het curatorium beoogde een instituut dat, onafhankelijk van de universiteit, onder leiding zou staan van de provinciale oversten der missionerende ordes en congregaties.⁶⁵ Dit gunstige moment kwam al snel. In het studiejaar 1946-1947 werd Mulders rector magnificus van de universiteit. In zijn rectoraatsrede met als titel *Missie en wetenschap*, waarmee hij op 17 oktober 1946 zijn rectoraat aanving, belichtte hij de relatie tussen missie en wetenschapsbeoefening. Opmerkelijk genoeg toonde hij hier openheid voor de waarde van het protestantisme en andere godsdiensten. Zonder missiethologische kennis loopt, aldus Mulders, de missionaris het gevaar waardevolle resultaten van 'heidensche denkers' over het hoofd te zien.⁶⁶ Zijn rectoraatsrede eindigde abrupt met de oproep een missiologisch instituut op te richten, dat aan het missiewerk de noodzakelijke bezieling zou geven. Deze taak ging de krachten van één persoon te boven. Hij hoopte op de interdisciplinaire samenwerking tussen missiologen, volkenkundigen, godsdienstwetenschappers, taalwetenschappers en medici.⁶⁷

Mulders ontvouwde al spoedig concretere plannen. In januari 1947 verscheen van zijn hand *Een memorandum betreffende een op te richten Missiologisch Instituut*.⁶⁸ In dit memorandum bepleitte Mulders een Missiologisch en Oecumenisch Instituut. Hij wilde dit instituut uitbouwen tot een studiecentrum voor de hereniging met de orthodoxe kerken en desgewenst met het protestantisme. Mulders was zich er destijds al van bewust dat de verdeeldheid van de christenen een ernstige hinderpaal voor de missionering vormde.⁶⁹ In dit vooruitziende plan bepleitte hij een interdisciplinaire samenwerking tussen de verschillende vakgebieden. Hij hoopte op acht docenten, van wie drie hoogleraren. Het instituut richtte zich voor-

Studiezaal van het Missiologisch Instituut van de Katholieke Universiteit Nijmegen, 1955.
(Fotocollectie Katholiek Documentatie Centrum, Nijmegen).

De Nederlandse delegatie bij het vertrek naar het Tweede Vaticaans Concilie, 9 oktober 1962. Op de voorgrond staan van links naar rechts J. Baeten, G. de Vet, W. Bekkers, B. Alfrink, de Amerikaanse bisschop N. Geise en J. Bluysen. Op de tweede rij op de vliegtuigtrap van links naar rechts S. Kuypers, A. van Miltenburg en Alphons Mulders. Op de derde rij staan van links naar rechts J.A. Brouwers, C. de Jong en P. Geurts. (Foto P.A. Steffen, fotocollectie Katholiek Documentatie Centrum, Nijmegen).

al op priesters, die hun seminarieopleiding afgerond hadden. Mulders liet niet na erop te wijzen, dat een missiologisch instituut ook voordelen voor de universiteit had. Het missiologisch instituut versterkte, volgens hem, op zijn beurt de katholieke identiteit van de universiteit.

Mulders' initiatief is op een beperktere schaal gerealiseerd. Hij stuitte op tegenstand van de Theologische Faculteit, die moeite had met de expansiedrift van Mulders. Deze faculteit nam zelf het initiatief om een leerstoel voor het protestantisme aan te vragen.⁷⁰

Het Missiologisch Instituut kon in 1948 van start gaan. Binnen dit instituut werden, aan missionarissen, nieuwe vakken gedoceerd als algemene taalwetenschap, culturele antropologie, islamologie en Arabisch. Mulders wist het instituut verder uit te bouwen. Hij besteedde veel aandacht aan de opbouw van een goed geoutilleerde bibliotheek. Uit brieven waarin hij de provinciale oversten van de diverse ordes en congregaties verzocht studenten te sturen, blijkt dat het aantal studenten enigszins beneden de verwachtingen is gebleven.⁷¹ In mei 1954 schreef Mulders in zijn jaarlijkse wervingsbrief dat zelfs studenten uit België welkom waren.⁷² In 1960 nam de redemptorist E. Eykemans, die als vicaris-generaal in Paramaribo zijn sporen verdiend had, de colleges in het missierecht van Mulders over.

Camps⁷³ wees erop dat zich vanuit dit instituut verschillende universitaire instellingen ontwikkeld hebben. Hij noemde het Instituut voor Talen en Culturen van het Midden-Oosten en het Instituut voor Culturele en Sociale Antropologie. Camps merkte op dat binnen de Faculteit van de Letteren voor de algemene taalwetenschap een zelfstandig instituut gevormd werd. Mulders bleef tot aan zijn emeritaat in 1963 directeur van het Missiologisch Instituut.

Binnen de katholieke missiewetenschap vonden in de jaren vijftig verschillende verschuivingen plaats. Na de Tweede Wereldoorlog werden veel vroegere koloniën onafhankelijk. Dit had ook gevolgen voor het kerkelijk leven. Men kreeg meer oog voor de spirituele rijkdommen van de inheemse kerkgemeenschappen. Paus Pius XII was een pleitbezorger voor de verworteling van deze kerkgemeenschappen in hun eigen cultuur. Zijn opvolger paus Johannes XXIII bleef trouw aan de missio-

naire ideeën van zijn voorganger. Hij verdiepte deze en vertrouwde meer dan paus Pius XII op de dynamiek van de jonge kerken. Hij riep ook het Tweede Vaticaans Concilie bijeen dat vernieuwend bleek te zijn voor het missionaire denken van de Kerk. Mulders was bij deze ontwikkelingen betrokken. Paus Johannes XXIII benoemde hem in 1960 tot consultor van de Commissie voor de missie ter voorbereiding van het Tweede Vaticaans Concilie en in 1962 tot peritus conciliaris (deskundige). In zijn afscheidscollege, dat hij in 1963 gaf, toonde Mulders zich gevoelig voor deze nieuwe vragen rond inculturatie (de inpassing van het kerkelijk leven in niet-westerse culturen) en de betekenis van deze kerkgemeenschappen voor het kerkelijk leven.⁷⁴ Mulders bezat een zekere openheid voor de beginnende interreligieuze dialoog. Hij stelde vast dat men meer dan vroeger oog gekregen had voor het goede, ware en schone in de niet-christelijke godsdiensten. De missiologie moest zich dan ook bezighouden met een theologische interpretatie van de niet-christelijke godsdiensten. Mulders was van mening dat de eenheid onder christenen een voorwaarde was voor een missionaire ontmoeting met niet-christelijke godsdiensten. Mulders hield hierbij vast aan de waarheidsaanspraken van het christendom. Hoewel hij een voorstander was van inculturatie, meende hij dat deze ook grenzen had. Die werden zijns inziens bepaald door de 'ongereptheid' van geloof en zeden, de eenheid van de Kerk en het heil der zielen. Niet alleen de Kerk moest zich aanpassen, maar ook de pasbekeerden dienden zich aan te passen aan Kerk en Evangelie. In dit college toonde hij zich ook een voorstander van de inschakeling van leken bij de missiearbeid, niet omdat er te weinig priesters waren, maar omdat alle katholieken samen het Lichaam van Christus vormen, waarvoor zij allen verantwoordelijkheid dragen.

Betrokkenheid bij Westelijk Noord-Brabant

Als hoogleraar bleef Mulders voeling houden met West-Brabant. Hij bracht jaarlijks zijn vakantie door in Oudenbosch, waar hij in het huis van zijn zuster verbleef.⁷⁵ Hij bleef zijdelings betrokken bij ontwikkelingen in zijn geboorteplaats. Zo adviseerde Mulders in de jaren 1954 tot 1957 de Stichting Behoud Basiliek inzake fondsenwerving voor de restauratie van deze kerk en hielp hij deze stichting bij haar contacten met de internuntius. Mulders behoorde ook tot de weldoeners van deze stichting.⁷⁶ Mulders was allereerst priester van het bisdom Breda. Daarom was hij vaak bij feestelijkheden op het grootseminarie Bovendonk aanwezig. Regelmatig voerde hij er ook het woord. Zo sprak Mulders namens de geestelijkheid van het bisdom en de oud-professoren bij het zilveren ambtsjubileum van president Van Gils op 23 december 1946.⁷⁷

Mulders was een gewaardeerd adviseur van de verschillende bisschoppen van Breda. Dezen waardeerden hem dan ook zeer. Bij zijn zilveren priesterfeest op 2 juni 1942 zorgde bisschop Hopmans ervoor dat hij geheim kamerheer van Z.H. de Paus werd. Vanaf dat moment mocht Mulders de titel van 'Monseigneur' dragen. Op 2 juni 1957, toen Mulders zijn veertigjarig priesterfeest vierde, bevorderde bisschop Joseph W.M. Baeten de benoeming tot huisprelaat van Z.H. de Paus. Hij nam Mulders ook op onder de erekanunniken van het kathedraal kapittel van Breda. Baeten betrok Mulders ook bij enige pastorale initiatieven. Zo werd hij in 1959 lid van het college van curatoren van het door de bisschop opgerichte Diocesaan Pastoraal Centrum.

Statieportret van Alphons Mulders gekleed als geheim kamerheer van de paus. (Uit: Alphons Mulders, *Levensherinneringen*, tegenover 44)

Emeritaat

De periode na zijn emeritaat was geen 'dolce far niente'. Al snel moest Mulders naar Rome om de tweede zittingsperiode van het concilie (29 september - 4 december 1963) bij te wonen. Bisschop Baeten van Breda moest namelijk vanwege gezondheidsredenen verstek laten gaan. Daarom benoemde hij Mulders tot zijn zaakgelastigde. Als deskundige was Mulders zelf betrokken bij de opstelling van het decreet over de missieactiviteit van de Kerk onder de titel *Ad gentes divinitus*. Mulders maakte deel uit van de commissie die tijdens de vierde zittingsperiode (14 september - 8 december 1965) de amendementen van de concilievaarders op het eerder uitgebrachte schema van het decreet over de missie-activiteit van de Kerk verwerkte. Een van de andere leden van deze commissie was de jonge theoloog Joseph Ratzinger, de latere paus Benedictus XVI.

Na het concilie bleef Mulders lid van de Post-Conciliaire Commissie voor de Missie.⁷⁸ De waardering van paus Paulus VI voor Mulders' concilieactiviteiten blijkt ook uit de felicitatie die hij van hem bij gelegenheid van zijn vijftigjarig priesterfeest ontving.⁷⁹ Kardinaal Alfrink nodigde hem in 1966 nog uit om adviseur te worden van de studiecmissie voor de inhoud en de vormgeving van het pastoraal concilie der Nederlandse kerkprovincie, dat van 1968 tot 1970 gehouden werd.⁸⁰ Hij maakte deel uit van de theologische commissie, die zich meermalen met de procedure van dit concilie heeft beziggehouden en werd belast met het voorlopige voorzitterschap van de Commissie voor Kerk en Missie. Toen deze laatste commissie moest overgaan tot de keuze van een definitieve voorzitter, stelde Mulders zich vanwege zijn leeftijd niet meer beschikbaar.

Na het schrijven van zijn autobiografie bouwde Mulders zijn activiteiten af, ook als gevolg van verminderde lichamelijke vitaliteit.⁸¹ Het waren echter niet alleen zijn leeftijd en zijn verminderde vitaliteit, waardoor Mulders zijn activiteiten afbouwde.

De kapel van het St. Elisabethgesticht in Oudenbosch omstreeks 1910 waar Alphons Mulders misdienaar was. (Fotocollectie Heemkundige Kring Br. Christoffor, Oudenbosch)

Hij was het in toenemende mate oneens met de richting die katholiek Nederland na het Tweede Vaticaans Concilie insloeg. Volgens Camps heeft hij zich hierover nooit in het openbaar uitgelaten.⁸² Toch schreef hij in zijn autobiografie wel degelijk over veranderingen in het Nederlandse denkklimaat. De eerste drie hoofdstukken van zijn autobiografie laten zich lezen als een pleidooi voor het tridentijnse priesterbeeld en het traditionele grootseminarie. Daarom was hij ook een tegenstander van de sluiting van Bovendonk in 1967. Mulders meende zijn lezers te moeten herinneren aan een paar betekenisvolle passages uit het decreet van het Tweede Vaticaans Concilie over de priesteropleiding, waarin te lezen stond dat grootseminaries voor de priesterlijke vorming noodzakelijk zijn.⁸³ Hij was als enige van de toen nog levende oud-professoren afwezig bij de sluiting van Bovendonk.⁸⁴ In zijn autobiografie merkt hij tevens op dat hij, als iemand die het concilie heeft meegemaakt, verbaasd staat over hetgeen men met een beroep op dit concilie zich aanmatigt en verkondigt.⁸⁵

Hij had bepaald dat na zijn overlijden zijn bibliotheek aan het door bisschop Gijsen van Roermond opgerichte grootseminarie Rolduc geschonken moest worden.⁸⁶ Mulders stierf te Nijmegen op 9 april 1981 en is op de begraafplaats van de Heilige Landstichting nabij Nijmegen begraven.

Evaluatie van zijn leven en werk

Mulders gold in zijn eigen tijd als een groot intellectueel en gezaghebbend geleerde. Men zag hem als een pionier op het gebied van de missiewetenschap en de oecumene. De hoge achting, die men hem toedroeg, blijkt onder andere uit de vele kerkelijke onderscheidingen die hij mocht ontvangen, zoals geheim kamerheer en later zelfs huisprelaat van de paus. In 1954 werd hij ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. Tot tweemaal toe boden collegae hem een *Festschrift* aan.⁸⁷

Desondanks raakte hij snel in de vergetelheid en wordt hij niet gerangschikt tussen de prominente Nijmeegse hoogleraren als F. van der Meer en Christine Mohrmann.

Mulders was een kerkelijk denkend missioloog. Hij streefde nimmer naar originaliteit. Deze eigenschap werd destijds niet op prijs gesteld. In zijn autobiografie vertelde Mulders dat bisschop Hopmans ook op doctrinair opzicht over hem gewaakt had. Toen hij eens een min of meer geavanceerde mening had verkondigd, vermaande de bisschop hem vaderlijk met de woorden: 'Zorg dat het kerkelijk leergezag nooit het minste op u aan te merken heeft; uw register moet ook in dit opzicht te Rome blanco blijven.'⁸⁸ Zijn voornaamste werken dragen dan ook een encyclopedisch en resumerend karakter.

Er zijn echter in zijn denken zeker verschuivingen op te merken. In zijn eerste inaugurale rede sprak Mulders over de missie als 'een geestelijk imperialisme' en 'een door God verordonneerde veroveringstocht'. Later was er bij hem sprake van waardering voor niet-christelijke godsdiensten. Mulders bleef hierin trouw aan de lijnen die door het pauselijk leergezag uitgezet waren. Ook in het spreken van het kerkelijk leergezag was in de jaren veertig en vijftig van de vorige eeuw een openheid te constateren voor niet-christelijke godsdiensten en niet-Westerse culturen. Opmerkelijk blijft Mulders' openheid voor de oecumene. De verdeeldheid van de Kerk schaadde volgens hem de missionaire activiteit van de Kerk. In de door hem geredigeerde bibliografie van *Het Missiewerk* was ruimte voor ontwikkelingen binnen het protestantisme. Hierdoor gold hij in de jaren veertig en vijftig als een open persoon.⁸⁹ Hedendaagse missiologen merken op dat met zijn vertrek in 1963 te Nijmegen een nieuwe oriëntatie in de missiologie zichtbaar werd.⁹⁰ De Leidse missioloog F.J. Verstraelen constateerde dat de missiëtheologie in de jaren zestig zwenkte van een deductieve wetenschap, die zich vooral met theoretische begrippen bezighield naar een praktische, op ervaring gebaseerde wetenschap.⁹¹ Deze verschuiving zorgde ervoor dat Mulders' werk enkel als van bibliografisch en historisch belang werd gezien. De idealen van waaruit Mulders geleefd en gewerkt had, leken in een tijd van schuivende panelen hun geldigheid verloren te hebben. Ditzelfde geldt voor Mulders' kerkelijke opvattingen. Camps tekent aan dat hij als een heer op deze verschuivingen reageerde. Door zijn voorkomen maar ook door zijn levenshouding. 'Maar niemand heeft hem ooit onvriendelijk zien reageren. Hij liet zich niet verleiden tot ingezonden stukken of tot andere wijzen van reageren. Hij bleef ervan overtuigd dat God de Kerk en de geschiedenis leidt en dat zijn leiding alles ten goede zou keren.'⁹² Het bisdom Breda mag hem dan ook eren als een priester, die binnen de grenzen van zijn tijd, zich tot het uiterste heeft ingespannen om de missionaire opdracht van de Kerk te funderen en zo een bijdrage heeft geleverd aan de vorming van vele priesters en missionarissen.

J.C.M. de Jong

Bronnen

Katholiek Documentatie Centrum,
Nijmegen (KDC)
Archief A.J.M. Mulders 1893-1981
(AM)

Literatuur

- Aalst, A. van der, Burg, A. en
Krijnsen, C. 'Dat allen één zijn';
*het Christelijk Oosten 1948-
1998. De geschiedenis van een
tijdschrift*. Nijmegen 1999
- Brabers, J., *Proeven van eigen cul-
tuur. Vijfenzeventig jaar
Katholieke Universiteit
Nijmegen. 1923-1998*. I.
Nijmegen 1998
- Camps, A., 'Rede ter herdenking
van mgr. prof. dr. A.J.M.
Mulders, emeritus-hoogleraar in
de missiologie, oosterse theolo-
gie en fundamentele theologie,
in: *Jaarboek Katholieke
Universiteit Nijmegen* (1981)
68-70
- Dellepoort, J., 'Aantekeningen bij
de "Levensherinneringen" van
prof. Mulders', in: *Het
Missiewerk* 47 (1968) 100-108
- Duinkerken, Anton van, Bij de
zestigste verjaardag van Mgr.
prof. dr. Alphons Mulders, in:
De Tijd 13 januari 1953
- Duinkerken, Anton van, *Brabantse
herinneringen*. Utrecht 1964
- Gielis, M.A.M.E., "'Rijk en
roomsch" in woelige tijden. Het
kerkelijk leven tussen 1914 en
1962', in: J.Y.H.A. Jacobs (red.),
*Gaandeweg aaneengesmeed;
geschiedenis van het bisdom
Breda*. Nijmegen 2003, 80-103
- Jong, J.C.M. de, 'Consolidatie in
een tijd van modernisering.
Kerk en samenleving tussen
1885 en 1914', in: J.Y.H.A.
Jacobs (red.), *Gaandeweg aan-
eengesmeed; geschiedenis van het
bisdom Breda*. Nijmegen 2003,
67-79
- Levelt, H., *Oudenbosch in verleden
en heden. Voorafgegaan door een
beknopte geschiedenis der St.
Bernartsabdij bij Antwerpen*.
Oudenbosch 1931
- Luyck, P., *De Actie "voor God";
1936-1941; een katholieke elite
in het offensief*. Nijmegen 1978
- Mulders, A., *Van den eenen God;
bovennatuurlijke godsleer*.
Antwerpen 1929
- Mulders, A., *Naar kerkelijke een-
heid; een inleidende studie op
het hereenigingsvraagstuk*.
's-Hertogenbosch 1930
- Mulders, A., *Kerk en missie in theo-
logische en historische belichting*.
Nijmegen 1930
- Mulders, A., *Tractatus de Beata
Maria Virgine ad usum auditorum*.
Hoeven 1932
- Mulders, A., *Missiologie en
Oostersche Theologie*. Nijmegen
1936
- Mulders, A., 'Paus Pius XI en het
herenigingswerk', in: *Het
Missiewerk* 20 (1939) 89-96
- Mulders, A., 'De dogmatische
geschildpunten tussen de
Grieken en de Latijnen op het
concilie van Florence', in:
Studia Catholica 15 (1939)
337-351
- Mulders, A., 'De symbolische boe-
ken van de Orthodoxie', in:
*Theologische opstellen opgedra-
gen en aangeboden aan Mgr. dr.
G.C. van Noort*. Utrecht (1944)
162-173
- Mulders, A., *Missie en wetenschap*.
Nijmegen 1946
- Mulders, A., 'De Nijmeegse bijdra-
ge aan de beoefening van de
missiologie: balans en beleid',
in: *Het Missiewerk* 42 (1963)
152-165
- Mulders, Alphons,
Levensherinneringen. Nijmegen
1968
- Potters, P., *Verklaring van den kate-
chismus der Nederlandse bisdom-
men*. Derde druk. Deel 1-3.
's-Hertogenbosch 1927-1929.
- Roes, Jan, *Het groote missieuur
1915-1940; de missiemotivatie
van de Nederlandse katholieken*.
Bilthoven 1974
- Rogier, L.J., *Katholieke herleving;
geschiedenis van katholiek
Nederland sinds 1853*.
's-Gravenhage 1953
- Schaik, T. van, *Een mooi geloof;
katholieken in Salland vanaf de
reformatie tot 2000*. [s.l.] (2003)
- Stockens, Wilhelm, 'Zur
Priesterberufsfrage', in:
Theologische Revue 27 (1928),
41-44
- Verstraelen, F.J., 'Van zendings- en
missiewetenschap; naar een
gezamenlijke missiologie', in:
*Oecumenische inleiding in de
missiologie; teksten en konteksten
van het wereldchristendom*;
onder red. van A. Camps, L.A.
Hoedemaker en M.R. Spindler.
Kampen 1988, 411-443
- Waesberghe, J. van,
'Levensherinneringen van prof.
Alphons Mulders', in:
*Onderweg; weekblad voor het
Bisdom Breda* 12 (1968) afleve-
ring 15 (13 april) 3
- Winkeler, Lodewijk, 'De theologi-
sche faculteit van de Katholieke
Universiteit Nijmegen; een
beknopte geschiedenis (1923-
1992)', in: *Jaarboek van het
Katholiek Documentatiecentrum*
(1997) 94-138

Noten

- 1 Mulders 1968.
- 2 Genealogische gegevens verkregen via W. van der Riet te Oudenbosch.
- 3 De familie Mulders bezit een wapen dat opgenomen is in het Armoriael van Rietstap. Op dit wapen is een zwart molenzijzer met zilveren schild afgebeeld. Op het molenzijzer staat een vogel. Diezelfde vogel staat op de twee bovenste punten.
- 4 Levelt, 127.
- 5 Mulders 1968, 7.
- 6 Alphons Mulders deed zijn Eerste Communie op elfjarige leeftijd. Paus Pius X verlaagde pas op 8 augustus 1910 in het decreet *Quam singulari* de leeftijd, waarop kinderen tot de communie werden toegelaten tot zeven jaar.
- 7 Mulders 1968, 19-20.
- 8 Mulders 1968, 1-17.
- 9 Voor het episcopaat van Leijten zie De Jong.
- 10 Het integralisme was in het begin van de twintigste eeuw een uiterst behoudende stroming, die niets wilde weten van aanpassingen van de Kerk aan de huidige tijd. Het modernisme wilde de Kerk bepleitte daarentegen een totale aanpassing van de Kerk aan de moderne samenleving maar dreigde (theologisch gezien) het bovennatuurlijk karakter van Openbaring en Kerk uit het oog te verliezen.
- 11 Het neo-thomisme is een negentiende-eeuwse filosofische stroming gebaseerd op het denken van Thomas van Aquino (1225-1274).
- 12 Over deze missiebeweging zie Roes.
- 13 Gielis, 81.
- 14 Van Duinkerken 1953, 5. Van Duinkerken doelt hier op dr. J. van den Brink die, te Rome gedoctoreerd, eindigde als socialist en vrijdenker en die het priesterschap had neergelegd.
- 15 Mulders 1968, 24.
- 16 Mulders' bibliografie bevat een bijdrage aan dit jaarboek namelijk: 'Het Leeknapostolaat van Ozanam; rede uitgesproken ter viering van het eeuwfeest der St. Vincentiusvereniging door het bisdom Breda op 25 juni 1933', in: *Jaarboek der R.K. Studentenvereniging Hollandia te Fribourg* (1934), 27-37.
- 17 A.J.M. Mulders, *La vocation au sacerdoce*. Brugge, 1925, vertaald als *The vocation to the priesthood*. Steenbrugge, 1932.
- 18 Stockens, 41-44.
- 19 Van Duinkerken 1964, 165.
- 20 Mulders 1968, 26.
- 21 Mulders 1968, 29.
- 22 Mulders 1968, 40.
- 23 Van Duinkerken 1964, 165. Het gaat hier om: A. Tanqueray, *Synopsis theologiae dogmaticae ad mentem S. Thomae Aquinatis hodiernis moribus accomodata*. Turnhout, 1895-1896. Dit handboek is herhaaldelijk opnieuw uitgegeven. Mulders gebruikte de achttiende editie.
- 24 Dellepoort, 100-108 en 104. Het gaat hier om: J. de Jong, *Handboek der kerkgeschiedenis*. 2 delen. Utrecht, 1929-1931.
- 25 Mulders 1968, 31. Het gaat hier om: P. Albers, *Handboek der algemeene kerkgeschiedenis*. Nijmegen, 1905-1907. In 1925 verscheen de vijfde druk te 's-Hertogenbosch.
- 26 Mulders 1968, 31.
- 27 Van Duinkerken 1964, 165.
- 28 Dellepoort, 104.
- 29 Dellepoort, 100.
- 30 Zie verschillende getuigenissen in KDC, AM, inventarisnummer 205 Stukken betreffende de uitgave van Mulders' boek *Levensherinneringen* en Dellepoort, 104.
- 31 Mulders 1968, 34.
- 32 Mulders 1968, 35.
- 33 Van Duinkerken 1953.
- 34 Voor een nadere typering zie Van Schaik, 76.
- 35 Mulders 1929.
- 36 Mulders 1932.
- 37 Potters.
- 38 Deze was het eerste hoofdstuk van Mulders 1930 I.
- 39 Mulders 1930 I.
- 40 Mulders 1930 I, 95 e.v.
- 41 Mulders 1930 I, 98.
- 42 Mulders 1930 I, 98.
- 43 Dellepoort, 100.
- 44 Dellepoort, 100.
- 45 Mulders 1968, 1. In zijn archief vinden we enige aantekeningen over Adrianus Oomen, de eerste president van het seminarie. Mogelijk zijn deze bedoeld geweest voor deze geschiedenis. KDC, AM, inventarisnummer 287.
- 46 KDC, AM, inventarisnummer 205. Brief van rector J. Vermeulen aan A. Mulders d.d. 2-4-1968.
- 47 Van Waesberghe.
- 48 Mulders 1968, 40.
- 49 Over deze Priestermissiebond en zijn voorlopers zie Roes, 19-24.
- 50 Over de voorgeschiedenis van deze leerstoel zie Mulders 1968, 36-38 en J. Brabers, 192-193.
- 51 Brabers, 192.
- 52 Winkeler, 99-101.
- 53 Mulders 1963, 154.
- 54 We hebben voor de studie van zijn missiologische opvattingen gebruik gemaakt van de uitgave van zijn diverse redevoeringen, zoals die verschenen zijn in de jaarboeken van de Katholieke

- Universiteit van Nijmegen.
Enkel voor zijn afscheidscollege maken we gebruik van de zelfstandige publicatie die verzorgd is door de uitgeverij Dekker en Van de Vegt in Nijmegen. Mulders 1930 II, 82.
- 55 Mulders 1930 II, 85.
- 56 Hij bekleedde deze functie tot 1973. In dat jaar trad hij, vanwege zijn leeftijd, af. Over de achtergronden van het herenigingswerk in Nederland zie Van der Aalst, 16-21.
- 57 Mulders 1936, 85.
- 58 Over de receptie van deze constitutie zie Winkeler, 102-103.
- 59 Mededeling P. Kohnen.
- 60 Het gaat om: Mulders 1939 I, Mulders 1939 II en Mulders 1944.
- 61 Waarschijnlijk is deze missionaris pater G. Vriens geweest. Deze priester was verbonden aan het seminarie van Yogyakarta. De getypte versie van zijn werk bevindt zich in het archief van het provinciaal van de jezuïeten in Den Haag, het archief van het aartsbisdom Jakarta en het generaal van de jezuïeten in Rome.
- 62 Mulders 1968, 69-92.
- 63 Over deze beweging Luyckx.
- 64 Mulders 1968, 49-51.
- 65 Mulders 1968, 54-56.
- 66 Mulders 1946 47.
- 67 Mulders 1946, 55.
- 68 KDC, AM, inventarisnummer 14. Missiologisch Instituut aan de Universiteit van Nijmegen.
- 69 Mulders 1968, 57.
- 70 Winkeler, 105.
- 71 KDC, AM, inventarisnummer II-14, brief van Mulders aan oversten d.d. juni 1955 en 12-5-1959.
- 72 KDC, AM, inventarisnummer II-14, brief van Mulders aan provinciale oversten d.d. mei 1954.
- 73 Camps, 69.
- 74 Mulders 1963.
- 75 Mulders 1968, 91.
- 76 KDC, AM, inventarisnummer 209.
- 77 KDC, AM, inventarisnummer 204.
- 78 Mulders 1968, 98-99.
- 79 KDC, AM, inventarisnummer 53.
- 80 Mulders 1968, 100.
- 81 KDC, AM, inventarisnummer VII-35. Brief aan het Hoofdbestuur van het Apostolaat der Hereniging d.d. 13-1-1972.
- 82 Camps, 70.
- 83 Mulders 1968, 33.
- 84 KDC, AM, inventarisnummer 205. Brief van J. Vermeulen aan A. Mulders d.d. 2-4-1968.
- 85 Mulders 1968, 97-98.
- 86 Mondelinge mededeling bisschop Ernst.
- 87 *Scientia missionum ancilla*. Nijmegen, 1953 en *Novella Ecclesiae germina*. Nijmegen, 1963.
- 88 Mulders 1968 36.
- 89 Zie onder andere het oordeel van Rogier 563.
- 90 Verstraelen, 428.
- 91 Verstraelen, 429.
- 92 Camps, 70.